

EESTI A 無 O

SÕNUMI TOOJA

Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi kuuleht
Ilmub 1989. a. jaanuarist.

Nr. 12(36) Detsember 1990

Hind 50 kop.

SANGHARAKŠITA

Sangharakšita on tuntumaid budismi propageerijaid ja levitajaid tänapäeva Läänes. Ta sündis 1925. aastal Inglismaal, ja tema esialgne nimi oli Dennis Lingwood. Sõja ajal sattus ta väekohuslasena Indiasse, viibis ka Tseilonil ja Singapuris. Aasia suured religioonid, millega ta kokku puutus, avaldasid talle nii tugevat muljet, et pärast demobiliseerimist 1946. aastal otsustas ta jääda Indiasse. Huvi budismi vastu osutus tugevamaks huvist hinduismi vastu ning 1949. aastal pühitseti Dennis Lingwood theravaada koolkonna mungaõpilaseks, 1950. aastal aga mungaks. Sellest ajast kannab ta munganime Sangharakšita (Koguduse Kaitsealune). Seejärel hakkas ta õppima paali keelt, et tutvuda oma koolkonna pühakirjaga („Tipitaka“) originaalis.

Kuid peagi viis saatust Sangharakšita Kalimpongi, linna, mis asub tiibetlastega asustatud ala lõunapiiril. Seal ta veendus mahajaana tõelises suurus, kokku puuted tiibeti laamadega avasid talle ka vadžrajaana. Sellest peale ongi Sangharakšita püüdnud teostada budismi kõiki kolme põhivoolu, kuigi domineerivaim temas tundub olevat mahajaana kõikehõlmav vaim.

Alles 1964. aastal naases Sangharakšita Inglismaale, kus ta 1967. aastal rajas uue budistliku liikumise **Lääne Budistliku Ordu Sõbrad** (*Friends of the Western Buddhist Order — FWBO*). Praeguseks on FWBO tegevus kandunud teistesegi maadesse (USA, Rootsi, Soome, Uus Meremaa, Austraalia jm.).

Väga hea kirjamehena, kes oskab keerulisest lihtsalt rääkida, on Sangharakšita kirjutanud raamatuid, mis peaksid lausa kohustuslikult kuuluma budismi algkursuse juurde. Nimetame neist kahte: „Budismi ülevaade“ ja „Kolm kalliskivi“. Budismi klassikalistest tekstidest hindab Sangharakšita kõige rohkem Šāntideva „Bodhitšarjāvatāra“. Sangharakšita ise on öelnud, et just seminarid „Bodhitšarjāvatāraga“ andsid tohutu impulsi FWBO edasisele arengule. „Inimesed on nüüd vähem kui enne orienteeritud probleemidele ja rohkem orienteeritud ideaalile. „Toome ära ka Sangharakšita iseloomustuse „Bodhitšarjāvatāra“ kohta:

„Hädapäraste etteheidete, rohkem aga teravmeelsete argumentide abil püüab Šāntideva meid veenda, et me oleksime kas või natuke vähem isekad ja et me vaataksime teiste muresid ja kannatusi kui enda omi ning et me ka tunneksime neid kui enda omi. Teisiti öeldes, ta püüab meid veenda, et me pühendaksime end bodhisattvate vaimus sellele, et aidata leevendada kogu inim-

kannatust, küsimata, kas see on sinu kannatus või minu kannatus või kellegi teise kannatus. Kogu inimkonna kohal laiub suur must pilv ja see tuleb hajutada meie kõigi ühiste pingutustega.“

Küllap vist tuleb lugejale ikka meelde tuletada — sest nagu on selgunud, paljud tõesti ei tea —, et eesti keeles on see nii vajalik teos juba ligi üheksa aastat tagasi ilmunud Linnart Mälli tõlkes: Šāntideva, Bodhitšarjāvatāra. Tallinn, 1982. („Loomingu“ Raamatukogu nr. 3/4 (1259/1260)). Head lugemist!

Vt. lk. 2—3

SANGHARAKŠITA DHARMA OLEMUS

Tõlge on võetud seitsmekümnendatel aastatel koostatud pealkirjata käsikirjalisest kogumikust (vt. eelmine „Sõnumitooja“).

Paljud budismihuvilised on alul häärmastunud selle valdkonna tohutust ulatusest ning materjali rohkusest. See on loomulik. Budism, nii nagu kristlus ja islamgi, ei ole ainult õpetus, vaid ka kultuur, tsivilisatsioon, ajalooline liikumine, sotsiaalne korraldus — seega omaette maailm. Ta sisaldab filosoofiasüsteeme, meditatsiooni meetodeid, rituaale, kombeid ja tavasid, rõivastust, keeli, püha kirjandust, pagode, templeid, kloostrid, kalligraafiat, luuletusi, maale, näidendeid, jutustusi, mängu, lillekujundusi, keraamikat ja tuhandet muud asja. See kõik on budism ja sageli kohe sellena äratuntav. Olgu see ristsijalu Anuradhapura džunglites istuv kivist Buddha, tiibeti sakraalne tants, tass teed sõprade ringis Jaapanis või viis, kuidas bhikšu vastab küsimusele Londonis — kõik kannab nähtamatult sama mõistatuslikku pitsi. Mõnikord hõljub see pilvedena maa ja taeva vahel, särab vikerkaares või vuliseb mägiojas üle kivide.

„Vaadates pole teda võimalik näha, kuulates kuulda.“ Ent varem või hiljem püüab huviline seda kindlaks määrata. Ta tunneb huvi, mis see küll võiks olla, mis annab ühtsuse kõigile neile mitmekesistele avaldusvormidele, nii et ükskõik kui kaugel ruumis ja ajas ning ükskõik kui erinevates keskkondades nad ka ei asuks, harmoneerub üks täielikult teisega, tekitamata ebakõla, nagu võinuks oodata, vaid luues kaunite helide kooskõla. Lõpptulemusena võtab kuju küsimus: „Mis on Dharma olemus?“

Parim vastus sellele küsimusele oleks „Kõrtaoline vaikus“, nagu vastas Vimalakirti tema nime kandvas mahajaana suutras bodhisattva Mandžūri küsimusele Reaalsuse olemuse kohta. Kas me suudame kirjeldada isegi roosi värvust? Kuid nendest ilmselt miinusmärki kandvatest protseduuridest pole algajale erilist kasu. Tuleb teha mõõndusi. Budism on eelkõige kogemus. „Mille kogemus?“ Enne kui vastame sellele teisele küsimusele, püüame selgitada, miks on sõnastiku kõigi sõnade seas „kogemus“ esimene, millest me abi otsime, kui oleme sunnitud loobuma „kõrtaolisest vaikusest“. Erinevalt mõttest on kogemus vahetu, see on meeleline tunnetus. Seetõttu on talle iseloomulik absoluutse kindluse tunne. Kui me näeme päikest selges taevas, ei kahtle me tema säras. Kui okas meid küüne alla torkab, siis me ei arutle, kas see on valus. Õeldes, et budism on eelkõige kogemus, ei väida ma, et selle kogemuse objekt on mingil määral sarnane meelte kogemuse objektidele, ega sedagi, et objekt üldse olemas on. Me lihtsalt juhime tähelepanu tema ainulaadsele kontseptualiseerimata vahenditusele. Meelte kogemus ja meid huvitav kogemus on vaid analoogsed. Sellepärast tuleb minna samm edasi ning täiendada meie

definitsiooni, õeldes, et Dharma ehk budismi olemus seisneb vaimses ehk transsendentaalses kogemuses. Nõnda defineeritakse traditsioonilises terminoloogias Valgustuse kogemust.

Nende täiendite lihtne lisamine ei anna aga midagi peale selle, et mõiste hajub

pilvedesse hoopiski ära. Nad vajavad ise defineerimist. Ent kuna see nõuab veel abstraktsemate, konkreetsest kogemusest veel kaugemate terminite kasutamist, algatatakse niisugune definitsioon mõistete moodustamise protsessi, mille tulemusena Valgustuse kogemuse peegeldus meie vaimus oleks täieliku moonutamise ohus, nii nagu kuu peegeldus tuule käes lainetavas tiigis. Seepärast oleks parem mõisteid vaadelda sümbolitega, mille väärtus on pigem nende sugestiivsuses kui nende otseses tähenduses. Neid ei tule käsitleda mitte loogika, vaid luule vaimus ja mitte lükata kaine arvestusega siia-sinna nagu malendeid malelaual, vaid kergelt ja mänglevalt õhku heita nagu žonglööri mitmearvilisi palle. Võttes omaks sellise hoiaku, võime Valgustuse kogemust defineerida kui asjade nägemist nii, nagu nad on (*Yathābhūtaṃ*). See on traditsiooniline definitsioon. Tuleb täheldada, et sõna „nägemine“ (*darśana*), mis algselt märgib üht meeltetaju vormi, rõhutab siin peale kogemuse otsesuse ja vahetuse ka selle mõistuslikku iseloomu. Valgustuse kogemus ei ole asjade pime tunnetamine, vaid nagu sõna ise viitab, valguse säramine, kiirgamine, mille säras asjad muutuvad nähtavaks oma reaalsuses. Niisugused väljendused ei tohiks meid viia eksiarvamusele, nagu oleks kogemuse subjekti ja objekti ning valguse ja valgustatud asjade vahel oluline erinevus (mis kõrvaldab ülalesitatud teise küsimuse). Kui olemist tähistavad sõnad poleks oma subs-

tantsialistliku maigu tõttu budismile vastuvõetamatud, siis oleks võib-olla parem rääkida Valgustusest mitte kui kogemusest, vaid kui olemisviisist. Õnneks on raskuse ületamiseks teisi teid. Näiteks ei kirjelda Avatamsaka-suutra Valgustuse kogemuse maailma väljastpoolt valgustatud objektidest, vaid tervenisti loendamatu valguskiirtest koosnevana, mis kõik küll lõikuvad omavahel, kuid ei rakista mingil määral üksteise teed. Kuna valgus on alati liikumises, siis on sellel rabaal võrdkujul see eelis, et ta välistab kujutluse, nagu oleks Valgustuse kindel olek, millesse isik justkui igaveseks mugavalt asub, selle asemel et liikuda täiuselt veel suuremale täiusele protsessis, millel ei ole lõplikku piiri — vaid liikumise suund jääb konstantseks.

Kui vaimne ehk transsendentaalne kogemus on asjade nägemine nii, nagu nad on, siis tema vastand, maine kogemus, mis on omane kõigile valgustamata olenditele, peab olema nende nägemine nii, nagu nad ei ole. Sellisel pimedusel on kaks põhjust. Inimest, soovidega olendit, huvitavad asjad üksnes sel määral, kui võrd ta saab neid kasutada oma huvides. Ta ei ole huvitatud tõest, vaid kasust. Tema jaoks ei eksisteeri asjad ja inimesed lihtsalt niisama, vaid ainult kui iseenda rahuldamise tegelikud või võimalikud vahendid. See on „kirgede kate“ (*kleśāvaraṇa*). Tavaliselt ei taha me isegi endale tunnistada, et meie eluhoiak pole sageli sugugi parem kui pörsal, kes tuhnib tõrusid. Seetõttu leiame endale õigustavad motiivid. Selle asemel, et tunnistada, et vihkame kedagi, ütleme, et ta on paheline ja karistusväärne. Kui me ei taha mõnda, et lihaõgimine pakub meile naudingut, siis räägime, et lambad ja veised on loodud inimese jaoks. Soovimata surra, mõtleme välja individuaalse hinge surematuse dogma. Ihates abi ja kaitset, hakkame uskuma isikuliselt Jumalasse. Buddha järgi on kõik filosoofiad ning suur osa religioossetest õpetustest soovide õigustused. See on „(valde) arvamuste kate“ (*jñeyāvaraṇa*). Valgustuse saavutamisel rebitakse mõlemad katted puruks. Seetõttu kaasneb kogemusega elustav vabanemistunne. Buddha võrdleb Valgustuse saavutanu psüühilist seisundit ohtlikust džunglist vigastamatult välja jõudnud, võlast vabastatud või vanglast välja lastud inimese psüühilise seisundiga. See on, nagu oleks talumatu koorem lõpuks ometi seljast maha võetud. Nii intensiivne on see valust, kannatusest, vastuolulistest emotsioonidest ning vaimsest viljatusest ja stagnatsioonist vabanemise tunne, et paljud vanemad tekstid räägivad Valgustuse kogemusest eranditult kui vabadusest või vabanemisest (*vimukti*). Üks neist, „Udāna“ (V.5.) laseb Buddha endal öelda, et nagu suurel ookeanil on üks maitse — soola maitse, nii on ka tema õpetusel üks maitse — vabanemise maitse. Peale psühholoogilise aspekti on *vimukti* ka intellektuaalne ja eksistentsiaalne aspekt. Eelkõige tähendab see vabanemist teooriatest ja spekulatsioonidest Tõelisuse kohta, ning teiseks vabanemist ükskõik millisest tingitud eksistentsist, kaasa arvatud karmast

Lugemiskilde ŠĀNTIDEVA „BODHITŠARJĀVATĀRA”

tingitud „taas-tekkinisest”. Vabadus, mis saabub Valgustuse kaudu, ei ole piiratud ega osaline, vaid absoluutne ja tingimatu.

See toob sisse Valgustuse kogemuse selle aspekti, mida sageli ei mõisteta õigesti. Et vabadus oleks tõeliselt tingimatu, peab ta ületama vahetegemise tingitu ja tingimatu, sansaara ja nirvaana, orjuse ja vabaduse vahel, mis kõik on tegelikult vaimsed konstruksioonid ning nendena osa „arvamuste kattedest”. Seetõttu ei saa ülimes mõttes tekkida küsimust tingitusest tingimatusesse pääsemisest, justkui oleksid need erinevad nähtused. Ehk rääkides paradoksaalselt: selleks, et olla tõeliselt vaba, tuleb pääseda niihästi orjusest kui ka vabadusest, ei tule minna mitte ainult sansaarast nirvaanasse, vaid ka nirvaanast tagasi sansaaras. Just sellises „vabanemises” või allatulekus seisneb Budhha *mahākaruṇā* ehk „Suur Kaastunne”, mis tegelikult on tingitu ja tingimatu mitte dualsuse teostamine Tema poolt nii, nagu see näib tingitu vaatekohast. Valgustuse kogemus ei ole seetõttu ainult valgusesära ja vabadus, vaid ka piiritu ja lõputu armastus, mille objektiks on kõik elusolendid ning mis avaldub katkematus tegevuses nende ajaliku ja vaimse heaolu nimel.

(1967)

EESTI AKADEEMILISE ORIENTAALSELTSI

juures hakkab järgmisest aastast tegutsema

MAHAJAANA INSTITUUT.

Instituudi eesmärgiks on organiseerida ja koordineerida budoloogia-alaseid teadusuuringuid, anda välja budistlike tekstide tõlkeid ja budoloogilist kirjandust, korraldada seminare ja kursusi.

Mahajaana Instituudi budoloogia õppekeskus alustab tööd 1991. aasta veebruaris. Õppetöö hakkab toimuma õhtuti nädalaste sessioonidena, iga kuu üks sessioon. Programmis on loengud ja seminarid Tartu Ülikooli õppejõudude ja külalislektoritelt kogu maailmast ning sanskriti ja tiibeti keele kursused. Õppetöö on tasuline. Üliõpilaste vastuvõtt toimub konkursi korras. Soovijail palume saata või tuua hiljemalt 20. jaanuariks 1991 avaldus aadressil

Tartu, 202400

Tiigi 78-116

Eesti Akadeemiline Orientaalselts
Mahajaana Instituut.

Avaldusele lisada:

1. Lühike elulookirjeldus (vabas vormis), kus peab kindlasti olema märgitud haridus ja õppe- või töökoht;
2. lühiessee või referaat vabal teemal, mis peaks kajastama Teie huvisid ja põhjendama Teie soovi õppida Mahajaana Instituudis.

Kõigi avalduse saatnutega võetakse kirja teel ühendust.

Info telefonil 3 08 05.

Kolmest tüvest koosnevat liitsõna *bodhitšarjāvatāra* võib eesti keelde tõlkida kui 'virgumisteele asumine' või ka 'bodhisattvateele asumine'. Šāntideva „Bodhitšarjāvatārat” on väärtustanud peale Sangharakšita teisedki budismi autoriteetid. Lähtudes tiibeti budismi suurest traditsioonist, on ka praegune dalai-laama soovitanud budismi tõsisemat tundmaõppimist alustada just sellest teosest.

Eesti keel on üks vähesed keeli ja ainuke väikerahva keel (kui tiinesti keelt mitte arvestada), millesse see sanskritikeelse kirjandusklassika suurteos on tõlgitud. Trükiarv (22 000) on aga rabanud ka suurrahvaste esindajaid. Meie muidugi teame, et see on Eesti kohta täiesti tavaline tiraaž, kuid siiski, isegi paljud tõsised budismihuvilised on kaevanud, et nad ei ole seda kusagilt leidnud. Järelikult on aeg küpsemas kordustrükiks. Tahakski loota, et juba 1991. aastal jõuab lugejate kätte tõeline uustrükk: **parandatud ja** (sissejuhatuse ja kommentaaride osas) **täiendatud II trükk**. Kuid seniks mõned katkendid, mis ka tänapäeval võiksid eriti hõlpsalt rakendatavad olla.

Kõigepealt muidugi patukahetsus, see praegu nii aktuaalne teema:

„Alguseta sansaaras, siin sünnis või teises, mis pattu mina lojus ka pole teinud või teisi tegema pannud ja mille üle ma sõgedalt rõõmu olen tundnud, ehkki see on mu enda hukatuse sisse viinud, selle kõik tunnistan ma kahetsuspiinas üles! Mis halba Kolmele Aardele või isale või emale või teistele õpetajatele keha, keele või meelega olen tähelepanematuses teinud mina patune, rohketest vigadest rüvetatu — mis ränka pattu ma ka pole teinud, selle kõik tunnistan ma Teile üles, Juhatajad!” (II, 28—31)

Siin ei ole küll tegemist poliitilise patukahetsusega, praegu nii aktuaalse teemaga, mida selles sfääris halba teinud meil siin veel nii edukalt väldivad, vaid üldise eksistentsiaalselt patune olemisega, mis käib kõigi kohta. Kuid miks on vaja pattu kahetseda?

„Kuidas pääsen ma sellest, Juhatajad? Ma kardan väga. Ärgu surm tulgu enne, kui ma olen kõigist pattudest lahti! Kuidas pääsen ma sellest? Päästke mind varsti! Oodaku surm, kuni ma vabanen kõigist pattudest! Surm, see usalduse murdja, ei vaata, mis tehtud ja mis tegemata. Ta on kui ootamatu välg, mida ei saa usaldada ei haige ega terve.” (II, 32—34)

Nüüd aga enese ja teiste samastamisest, millest rääkis ka Sangharakšita:

„Esmalt on vaja kujutada enese ja teiste samastamist. Õnnes ja kannatustes on kõik võrdsed, seepärast tulebki kõiki kaitsta nagu isennast. Kuigi keha koosneb paljudest osadest, nagu käed ja jalad, tuleb seda ometi hoida ühtsena. Samuti on osadest koosnev maailm õnnes ja kannatustes jagamatu. Kuigi mu kannatus ei puuduta teisi, on mul seda kannatust raske taluda, sest ma armastan end. Kuigi ma ei tunne teise kannatust, on tal seda kannatust raske taluda, sest ta armastab end.

Ma pean teise kannatused kaotama, sest need on kannatused ja sarnased minu kannatustega! Ma pean teisi toetama, sest nad on o l e n d i d ja minuga sarnased!

Kui minule ja teistele meeldib õnn võrdselt, mis eripära on siis minus, et ihkan õnne ainult endale? Kui minule ja teistele ei meeldi ohud ja kannatused, mis eripära on siis minus, et hoolin ainult endast ja teistest ei hooli?” (VIII, 90—96)

Ideaal on aga see:

„Kui palju ka pole maailmas õnnetu, need kõik ihkavad õnne vaid endale. Kui palju ka pole maailmas õnnelikke, need kõik ihkavad õnne vaid teistele. Kuid miks nii palju sõnu? Jälgige vaid ja te näete, milles erinevad omakasupüüdlik juhm ja teistele kasu toov tark!” (VIII, 129—130)

Tee ideaali poole algab oma nõmeduse tunnistamisest:

„Sõgedad, kes ei saa aru, et nende õnn sõltub teiste õnnest, ja jäävad selle tõttu ilma nii paistva kui ka paistmatu õnne võimalusest, tormavad õudsetesse kannatustesse, sest ka kannatused on vastastikuselt sõltuvuses. Missuguseid kannatusi, õnnetu ja ohtusid ka poleks maailmas, kõik nad on vajalikud vaid selle tõttu, et takeldakse „mina” külge. Miks ma aga peaksin taklema? Nagu tulest väljumata ei pääseta põlemisest, nõnda ei pääseta kannatustest enne, kui endast lahti ei öelda. Selleks, et vaigistada oma kannatust ja teiste kannatust, kingin ma enese teistele ning suhtun teistesse kui endasse. Mu meel, mõista ometi, et sõltun teistest! Ära mõtle millestki muust kui sellest, kuidas kõigile olendeile head teha!” (VIII, 133—137)

L.M.

ARHIVAAR, ARHEOLOOG, AMERIKANIST...

Intervjuu TARMO KULMARIGA

Planeerisime intervjuud Teiega juba augustikuus, kui tähistasite oma ümmargust sünnipäeva. Suviti on Teid aga Tartus alati üsna raske tabada...

Seda küll. Kuna olen elukutselt arheoloog, viibin maist oktoobrini välitöödel. Nii ka sel aastal.

„Sõnumitooja“ lugejaile olete tuttav eeskätt eesti orientalistika ajaloo kirjutajana (vt. „Sõnumitooja“ nr. 1—2 ja 7—8 1989).

Jah. Kirjutasin „Sõnumitoojale“ möödunud aastal paar ülevaadet ÜTÜ orientalistikaringi tegevusest 70.—80. aastatel. Kui 1977. aasta sügisel loodi Tartu Riiklikus Ülikoolis ÜTÜ orientalistikaring (varem tegutsenud ajalooringi orientalistika sektsiooni baasil), sai minust saatuse tahtl selle kuraator. Kuraatorina võtsingi enda peale ka arhivaari ülesanded ning hakkasin koguma ja korrastama nii orientalistika sektsiooni kui ka orientalistikaringi materjale. Et olin Tartu Ülikooli üliõpilas-orientalistika ajaloo seitsmekümnendate algusest peale nõ. kaasa teinud, õnnestus luua üsna täielik arhiiv, mis oli minu hoole all 1983. aastani, mil siirdusin tööle arheoloogina ja aktiivne tegevus sellel alal mõneks ajaks katkes.

Ja praegu?

Orientalistikaringi arhiiviga pole olnud mahti tegelda. 1983.—1989. aasta materjalid ootavad kordaseadmist, varasemat osa on aga võimalik igal ajal kasutada ükskõik milliste orientalistika sektsiooni ja orientalistikaringi tegevust puudutavate andmete hankimiseks.

Kui 1988. aasta veebruaris taasasutati Eesti Akadeemiline Orientalistselts, valiti Teid selle asepresidendiks.

See au sai mulle tõesti osaks. Sellest ajast saadik on tulnud palju tegelda organisatsiooniliste probleemidega, et Seltsi töö korralikult käima saada. Kahe ja poole aasta tulemusi võib üsna rahuldavaks pidada. Tänavu sügisel võtsin aja maha, et lõpetada ülikool...

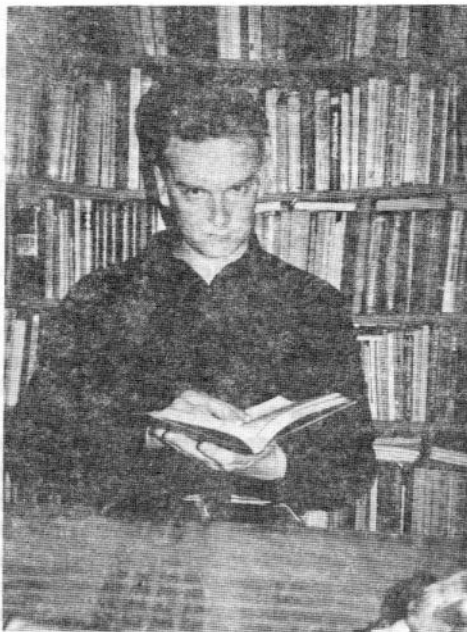
?

Ajaloolase diplom on mul tõesti juba 1975. aastast olemas. Praegu õpin kaugõppes psühholoogiat. Ei, ma ei kavatsen vahetada eriala. Leidsin juba ammu, et ajaloo studiumis tuleks psühholoogilistele distsipliinidele rohkem tähelepanu pöörata. Ajalugu on küll faktiteadus, aga minu arvates on faktide väljaselgitamise ja süstematiseerimise oskusest ajaloolasele vähe. Kui ajaloolane esitab endale eelkõige küsimused „millal“ ja „kuidas“, siis psühholoog küsib ka „miks“. Et õppida ajaloolasena ka sellele küsimusele paremini vastama, otsustasingi oma teadmisi täiendada. Ajalugu teevad ju inimesed. Et mõista ajalugu, tuleb mõista inimest. Selles osas saab aga aidata just psühholoogia.

Teame juba, et ajaloolase-praktikuna olete arheoloog ja tegelete otseselt väljakaevamistega Eesti maa-alal. Ajaloolase-uurijana võib Teid vist ikka eelkõige orientalistiks pidada?

Jah, kuid mitte ainult. Väga ammu huvi on ka Muinas-Ameerika Kõrgkultuuride vastu. Põhjalikumalt olengi võrdlevalt uurinud Vana-Ida ja Kolumbase-eelse Ameerika riiklust ja poliitilisi süsteeme. Erist huvi selles vallas on pakkunud totalitarismi probleem.

See on ju praegu nii aktuaalne teema! Uurin ise totalitarismi ilminguid üsna kaugest minevikust, aga olen leidnud, et ajastust ja ühiskonnakorraldust olenemata on totalitaarsed režiimid süsteemiteooria seisukohalt väga sarnased, olgu tegu siis Hiina-ga III sajandil e.Kr., XVI sajandi Peruu või

XX sajandi Euroopaga. Maailm pole totalitarismi painest kaugeltki veel lahti saanud. Oht sellise režiimi taastamiseks on täiesti reaalne ka Eestis ja Vahe-Euroopa maades. Seetõttu on minu jaoks praegu kõige huvitavam ja päevakajalisem totalitarismi kadumise ja eriti selle muundumise protsesside uurimine ja tundmaõppimine ajaloos. Viimasel juhul muutuvad ju ainult sildid ja võimu juurde lastakse nõ. „hunt lambanahas“. Kui ühiskond piisavalt ruttu „hunti“ ära ei tunne, pole tal hiljem enam võimalik ennast efektiivselt kaitsta, ei oma ega võõraste „huntide“ eest.

Võite te ajaloost mõne pretsedendi tuua?

Inkade riigis oli kuni 1530. aastani tegu väga jäiga, stagneerunud totalitaarse ühiskonnaga. Teatavad sotsiaalsed sisepinged (tõsi küll, ajaloo üsna pretsedenditud) põhjustasid troonitülid ja kodusõja. Prints Atahualpa kõrvaldas troonilt oma poolvenna Huascari, kusjuures teda toetas palju rahulolematuid endisi Huascari poolehoidjaid. Lubanud vabadust ja privileege, kehtestas Atahualpa troonile jõudnuna tõelise verise terrorirežiimi, asudes sõjaväe abiga hävitama oma vastaseid nii „vasakult“ kui „paremalt“. Just siis üllatas inkade riiki Pizarro...

Amerikanistina oletegi kõige viljakam olnud. Kas Teie tõlgitud raamatutele on ka lisa oodata?

Tõlkimist ja tõlgete kommenteerimist pean praegu üheks eneseharimise viisiks, millele oli tõlkeraamatu mõnd võimalik kohe ka väljund luua. Juba nõnda aega kogun materjali raamatu jaoks Muinas-Ameerika poliitilistest süsteemidest. Sealses ajaloo leidub küllalt pretseidente, mille lahkamine pakub loodetavasti ka sotsiaalpsühholoogilisest seisukohast nii mõndagi uut.

Ühest Teie harrastusest pole veel rääkinud: Tarmo Kulmar kui ulmekirjutaja autor?

Armastan head ulmekirjandust (eriti A. Clarke'i, I. Asimovit, C. Simakit) ja olen ka ise katsetanud. Aastatega on neid sahtlisse kogunenud paarikümne ringis, mõned isegi siin-seal ilmunud. Erilist huvi pakub mulle inimese käitumine piirsituatsioonides. Ka ajalugu pakub suurepäraseid võimalusi pisut fantaseerida. Eesti kirjanduses on just K. Ristikivi, J. Kross ja L. Metsar need, kes oskavad rohke allikmaterjali võluvalt

elama panna. Ja suured eeskujud tekitavad tahtmist proovida...

Eelmises „Sõnumitooja“ avaldatud jutt „Tund enne kannatuste lõppu“ on kantud budistlikust maailmanägemisest.

Psühholoogilisest seisukohast huvitavad mind mõned usunditega seotud probleemid, näiteks „hinge“ ja „vaimu“ tõlgendused eri kultuurides. Budism pakub selles ja paljus muuski suhtes muidugi erilist huvi. Kuigi olen kristlane, on just tutvumine budismiga mind väga palju aidanud, eeskätt mõistmise avarumise mõttes. Budism on õpetanud olema mõistev ja salliv ka selliste asjade suhtes, millest esmapilgul aru ei saa.

Mida arvate taolistest väidetest, nagu oleksid kõik väljastpoolt tulevad mitte-kristlikud vaimuarendusõpetused kurjast, mille eest eesti rahvast tuleb iga hinna eest hoida? Kas ka Teie meelest on eestlaste „hingepäästjaks“ kutsutud ja seatud üksnes luteri kirik?

Buddha olevat kusagil öelnud: tuhat munka — tuhat õpetust. Tõepoolest, nii palju kui on inimesi, nii palju on ka arvamus ja tõekspidamisi. Seepärast arvan, et igal inimesel on õigus valida ja tõlgendada religiooni nii, nagu ta õigeks peab. Eri konfessioonid pakuvad selleks erinevaid teid ja võimalusi. Iga inimene peaks tohtima vabalt valida talle sobiva usundi, kui võrd see on kooskõlas üldinimliku töö ja moraalsega. Kõik kõrgemad religioonid on oma olemuselt maksimaalselt eetilised. Kõrgemast eetikast arusaamine sõltub muidugi inimese vaimsest tasemest. Arvan nagu Gandhigi, et Jumal on üks, teid tema juurde aga lõpmatu arv. Milleks siis üht peale suruda ja teisi halvemaks panna. Arvan, et ei budism ega New-age ei ohusta luteri kiriku positsiooni Eestis, kui kirik ise neid hoida (või rajada) suudab.

Praegusel ajal on kombeks igahelst küsida tema arvamus meie raske poliitilise ja majandusliku olukorra kohta.

Ega see olukord kiita ole. Olukorra analüüsiks ja sellest väljapääsu teede näitamiseks on olemas minust kompetentsemaid inimesi. Mulle isiklikult valmistab kõige rohkem muret psüühiline kriis. Selle indikaatoriks pole ehk mitte niivõrd massiline tööotsimine Soomes ja Rootsis, kui enesetappude arvu ja vaimuhaiguste kasv. Tänaval kohtame üha rohkem murelikke ja morne inimesi, kes, näib, ei taha ega oskagi enam naeratada. Eesti ühiskonna üldine meeleseisund on muutunud väga ebastabiilseks. Tundub, et inimeste normaalsed minakaitse mehhanismid enam ei toimi; nõnda jääbki üle agressiivsus (kuritegevus ja suitsiidid) või põgenemine (Soome, hullumajja või surma). Põhjused on kõigile teada. Mulle tundub, et esimene samm, mida igaüks meist suudab astuda, on vastastikune positiivsete emotsioonide hulga suurendamine meie omavahelises suhtlemises. Ka massiteabes võiks olla vähem hädaldamist, sõimamist ja hirmutamist ning rohkem selist, mis kas või mõnekski ajaks pühiks meelest argimured (huumor, rõõmus muusika, õnneliku lõpu lood jms.). Mida rohkem meeldivad tundmusi me kogeme, seda rohkem saame jõudu üle olla meelemasendusest ja aktiivselt tegutseda enda ja teiste heaks. Mina usun kõige rohkem noortes, kes praegu veel koolis käivad, sest nemad oskavad ja suudavad veel südamest naerda.

Usutles MÄRT LÄÄNEMETS

Kaamasuutra-43

14. Õpetajad on ka öelnud, et kui valida tänuliku ja helde vahel, siis tavaliselt tuleb eelistada heldet.

15. Vätsjājana aga väidab, et kui helde märkab isegi väga tühist eksimust või kui keegi teine püüab naist määrada, siis ei tule talle enam naise endised pingutused meelde, isegi kui see teda pikka aega on austanud. Enamat jaolt on helled küll aupaklikud, õiglasel ja tähelepanelikud. Tänulikule aga tulevad naise endised pingutused meelde, ta kirk ei kao hetkega ja et ta on naise iseloomu tundma õppinud, siis ei lange ta valesüdistuste ohvriks.

16. Üldiselt tuleb aga ka sel puhul eelistada seda, kes on auväärssem.

17. Õpetajad on öelnud, et kui valida tuleb sõprade nõuannete või kohe saadava raha vahel, siis tuleb eelistada kohe saadavat raha.

18. Vätsjājana aga väidab, et raha võidakse küll pidevalt saada, kui aga sõbra nõuannet kas või ainus kord mitte arvestada, siis sõber võib vihastada.

19. Kuid ka sel puhul tuleb eelistuse andmisel arvestada seda, mis on kaalukam.

20. Naisel tuleks oma huvid esile tuua ja rahustada sõpra lubadusega: „Küll ma homme käin su nõuande järgi!“ Ning kasutada võimalust teenida väga suurt raha.

21. Õpetajad on öelnud, et kui valida tuleb raha või õnnetuse vältimise vahel, siis tuleb eelistada raha.

22. Vätsjājana aga väidab, et raha saadakse siiski vaid piiratud hulgal, kui aga õnnetus tuleb, siis keegi ei tea, mida ta kaasa toob.

23. Ka sel puhul tuleb eelistuse andmisel lähtuda sellest, mis on olulisem ja mis mitte.

24. Sellega on silmas peetud, et kui raha saamine pole täiesti kindel, siis tuleb eelistada õnnetuse vältimist.

25. Templite, tiikide ja parkide rajamine, tammide ja tulealtarite ehitamine, tuhandete lehmade kinkimine väärivate vahendusel braahmanitele, jumalate kummardamine ja neile ohverdamine või nendeks toiminguteks raha kogumine — sinna kulutagu kõrgeima klassi ganikad oma sissetulekute ülejäägid.

26. Ehted üle kogu keha, suurepäraselt ehitatud maja, kallis sisustus ja teenrid — sinna kulutagu rüpadživad oma sissetulekute ülejäägid.

27. Valged riided alati seljas, toit ja jook näljaegadeks, alati lõhnaained ja beetel, ülekullatud ehted — sellele kulutagu kumbhādasid oma sissetuleku ülejääk.

28. Õpetajad on öelnud, et selle näite põhjal saab teha järelduse ka keskmiste ja madalamate ja üldse kõigi lõbunaiste sissetulekute ülejääkide kohta.

29. Vätsjājana aga väidab, et kuna koha, aja, seisundi, võimete, kire ja inimeste eluviisi tõttu võib sissetulek kõikuda, siis ei ole see näide rakendatav.

30. Kui on soov külastajat kellestki teisest lahutada, kui on soov teise käest üle lüüa temasse kiindunut, kui on põhjust arvata, et vahekord külastajaga pakub seisundit, edu, tulevikuväljavaateid ja uusi külastajaid, kui on soov külastajat kasutada õnnetuse vältimiseks, kui on tahtmine kedagi teist, kes on kiindunud, solvata, kui nähakse, et endist teenet ei peeta miskiks, kui lihtsalt ihatakse armastust, siis võib heatahtlikult külastajalt võtta ka üsna vähe raha.

31. Isegi seda pole vaja võtta, kui tulevikku silmas pidades on selge, et mees aitab ära hoida õnnetust.

32. „Ma jätan ta maha ja loon suhted teistega. Ta läheb ja taastab suhted oma naisega. Ta saab oma õnnetusest üle. Tema ülemus, tema juht, tema isand või isa on saabumas. Tema seisund on kõikuv. Ta meel on muutlik.“ Kui naine niimoodi mõtleb, siis nõudku ta külastajalt otsekohe raha.

33. „Ta saab kätte selle, mille isand lubas. Ta saab ameti või positsiooni. On saabunud aeg, mil ta hakkab omal käel elama. Tema sõiduriist on kohale jõudnud. Temal on hea viljasaak. Mida tema heaks ka teha, see ei lähe kaduma. Ta peab alati oma sõna.“ Kui naine kindlalt nõnda arvab, siis püüdku ta meest enda külge köita ja temaga elada.

34. Selle kohta on värsid:

Kes vara saanud vaevaga,
kes raadža õelad soosikud,
neid tuleb ikka vältida
nüüd praegu ja ka hiljem.

35. Kes lahkudes on kurbuses,
kuid tulles ikka rõõmsad,
neid otsi kas või vaevaga
ja vale ettekäändega!

36. Kes tühiselgi põhjusel
on valmis vara kinkima,
need helled väärt on sedagi,
et oma kulul teenida.

NÕNDA LÕPEB KUUENDA RAAMATU VIIES PEATÜKK „SISSETULEKU ERINEVUSED“

VI peatükk Kasu ja kahjuga seotud kahtlused. Lõbunaiste erinevad tüübid

§ 59. Kasu ja kahjuga seotud kahtlused.

1. Saadud kasu on seotud kahju võimaluse ja kahtlusega.
2. Põhjuseks võivad olla:
 - a) puudulik mõistus,
 - b) liigne kirk,
 - c) liigne ülbus,
 - d) liigne silmakirjalikkus,
 - e) liigne sirgjoonelisus,
 - f) liigne usaldamine,
 - g) liigne viha,
 - h) hoolimatus,
 - i) järelemõtlematus,
 - j) saatuse etteennustamine.
3. Tulemuseks on:
 - a) tehtud väljaminekute eest tasu saamine,
 - b) tulevikuväljavaadete nurjumine,
 - c) loodetud sissetulekust ilmajäämine,
 - d) saadu kadumaminek,

Kaamasuutra-41

- e) jõhkrate meeste tulek,
 - f) minnalaskmine,
 - g) ihu närbumine,
 - h) juuste väljalangemine,
 - i) piin,
 - j) kehaliikmete kaotamine.
4. Seepärast tuleb neid algusest peale vältida ja otsida seda, mis pakub rohkem kasu.
5. Artha, dharma, kaama — kõigis neis kolmes võib avalduda kasu. Anartha, adharma, dveša — kõigis neis kolmes võib avalduda kahju.
6. Ühe olemasolu neist on seotud teise tekkimisega.
7. Kui eesmärgi saavutamine ei ole kindel: „Kas jah või ei?“, siis on tegemist puhta kahtlusega.
8. „Juhtuda võib see ja juhtuda võib teine!“ See tähendab põimitud kahtlust.
9. Kui ühe teo tegemine toob kaasa kaks tagajärge, siis see on kahekülgne edu.
10. Kui aga tagajärjed avalduvad kõikjal, siis see on täielik edu. Neid hakkame nüüd selgitama.
11. Uurime järele, mis kuju on kolmel kasul ja, vastupidi, kolmel kahjul.
12. Kui vahekorra kõrge kohal asuva mehega on oodata sissetulekut, ja veel lisaks prestiiži tõusu, tulevikuväljavaateid ning teiste meeste iha, siis see on kasu, mis on seotud edasise kasuga.
13. Kui vahekorra mõne teise mehega on oodata vaid sissetulekut, siis see on kasu ilma edasise kasuta.
14. Kui aga kliendi käest saadakse raha, mis kuulub kellelegi teisele, siis on tulemuseks tulevikuväljavaadete nurjumine, raha kaotsimine ja inimeste põlgusaluse või tühise tüübi ilmumine, see aga hävitab tuleviku täiesti. See on kasu, mis on seotud kahjuga.
15. Oma kulul kangelase, vägeva ministri või ahnepäitsu kostitamine, mis küll sissetulekut ei anna, võib aga hoida õnnestusest või varanduse kaotusest ning seega kindlustab tulevikku, on kahju, mis on seotud edasise kasuga.
16. Omal kulul ihuskoi või tänamatu või petise või inimese kostitamine, kes ennast väga õnnelikuks peab, mis sissetulekut ei anna, on kahju, mis pole seotud edasise kahjuga.
17. Omal kulul raadža soosiku või väga julma ja vägeva isiku kostitamine, mis sissetulekut ei anna ja millest keeldumine võib kaasa tuua pahandusi, on kahju, mis on seotud edasise kahjuga.
18. Nõnda tuleb rakendada ka dharma ja kaama seoseid.
19. Ka neid tuleb üksteisega siduda. — Käsitlesime seoseid.
20. „Kas ta annab raha või mitte, isegi kui ma teda rahuldan?“, see on kahtlus kasu valdkonnas.
21. „Kas vastab see dharmale või mitte, kui ma mehe, kellelt olen raha välja pigistanud, nüüd maha jätan?“, see on kahtlus dharma valdkonnas.
22. „Kas see on kaama või mitte, kui ma lähen ihaldatu juurde, kuigi see on teener või muidu tühine inimene?“, see on kahtlus kaama valdkonnas.
23. „Kui ma ei lähe võimsa, aga tühise inimese juurde, kas ta teeb mulle siis kahju või mitte?“, see on kahtlus kahju valdkonnas.
24. „Kui ma jätan maha selle, kellest pole mingit kasu, kes aga on minusse kiindunud, ja ta selle peale lahkub esivanemate ilma, kas see on adharma või mitte?“, see on kahtlus adharma valdkonnas.

25. „Kas sellesse tuleb vaenulikult suhtuda või mitte, kes ei ole oma kirge avaldanud ja kellest ei ole üldse teada, kas ta on kiindunud?“, see on kahtlus dveša valdkonnas. — Esitatud olid puhtad kahtlused.
26. Nüüd järgnevad põimitud kahtlused.
27. Kahtlus: „Kas selle tulek, kelle iseloom ei ole teada, või mõjuka soosiku tulek on kasulik või kahjulik?“
28. Kahtlus: „Kas see on dharma või adharma, kui ma sõbra nõuandel või kaastundest lähen õpetatud braahmani või braahmani õpilase või vandetootusega seotu või patukahetseja või askeedi juurde ja selles tekib mind nähes kirg, nii et ta hakkab surma ihkama?“
29. Kahtlus: „Kas see on kaama või dveša, kui ma lähen selle juurde, kelle kohta inimestel puudub arvamus ja kelle kohta ei ole teada, kas tal on hea iseloom või mitte?“
30. Neid võib veelgi üksteisega põimida. — Esitatud olid põimitud kahtlused.
31. Kui ta saab kasu juhuslikult kliendilt ja rivaalitse-mise tõttu ka sellelt, kes on temasse kiindunud, siis see on kasu mõlemalt.
32. Kui ta oma kulul võttis vastu kliendi, kellelt sissetulekut ei saanud, ja temasse kiindunu võttis oma varem antud raha tagasi, siis see on kahju mõlemalt.
33. Kui ta kahtleb, kas juhuslikult kliendist on kasu või mitte, ja kahtleb ka selles, kas temasse kiindunu rivaalitse-mise tõttu annab raha või mitte, siis see on kahtlus mõlemapoolse kasu suhtes.
34. Kui ta klienti oma kulul kostitades ei tea, kas endine armuke vihastades teeb halba või ei tee, uus kiindunu aga selle peale pahandades võtab ära, mis ta andis, või ei võta, siis see on kahtlus mõlemapoolse kahju suhtes. — Need olid Auddālaki arvamusel mõlemapool-suse kohta.
35. Kuid Bābhrajā järgijad arvavad järgmist:
Kui uus klient tuleb ja sel juhul on temast kasu ning kui ta ei tule ja sel juhul on kasu endisest kiindumusest, siis see on kasu mõlemalt.
36. Kui uus klient tuleb ja selle puhul naine teeb kasuta kulutusi ning kui tema tulematajäämise tõttu tuleb teha kulutusi, mida ei saa vältida, siis see on kulu mõlemalt.
37. Kui tekib kahtlus, kas uus klient annab raha, ilma et selle saamiseks oleks vaja ise kulutusi teha, või ei anna, ja kui tekib kahtlus, et kui uut klienti ei ole, siis kas kiindunu annab raha või ei anna, siis see on kahtlus mõlemapoolse kasu suhtes.
38. Kui tekib kahtlus, kas endine armuke avaldab suurt vaenu, kui ta uut klienti oma kulul kostitab, või ei avalda, ja kui tekib kahtlus, kas ta teeb viha tõttu kahju, kui uut klienti ei ole, või ei tee, siis see on kahtlus mõlemapoolse kahju suhtes.
39. Neid mitut moodi ühendades võib saada:
- ühelt kasu, teiselt kahju, (1)
 - 40. ühelt kasu, teiselt kaheldavat kasu, (2)
 - 41. ühelt kasu, teiselt kaheldavat kahju, (3)
 - 42. ühelt kasu, teiselt kaheldavat kasu, (4)
 - 43. ühelt kasu, teiselt kaheldavat kahju, (5)
 - 44. ühelt kaheldavat kasu, teiselt kaheldavat kahju. (6)
- Esitatud olid kuus põimitud seost.
45. Neil juhtudel uurigu ta kõik sõpradega järele ja siis tegutsegu suunas, kus on kahtlus, et saadakse suurimat kasu ja vähimat kahju.
46. Nõnda tuleb rakendada ka dharma ja kaama seoseid. Ka neid tuleb üksteisega erineval viisil ühendada.
47. Paljud vitad võtavad mitme peale ühe lõbunaise. See on 'seltškonda võtmine'.
48. Kui naine nende kõigiga vahekorda astub, siis võtku ta raha igaühelt, pannes nad üksteisega võistlema.

SERGEI STADNIKOV

PILGUHEIT VAARAODEMAA KIRJANDUSLUKKU

Selle aasta „Sõnumitooja“ nr. 2, 3, 4 sai lugeja ülevaate muinasegiptuse usundist, mütoloogiast ja jumalatest. Käesolevas numbris jätkame Vana-Egiptuse kultuuriloo tutvustamist lühilülevaatega maailma ühe vanima kultuurimaa kirjanduse varasemast perioodist.

Puht-usulise kirjanduse kõrval nagu Püramiiditeksid, Sa-kofaagiteksid, Surnuteraamat, Teispoolse juhid jms. oli Vana-Egiptuses olemas ilukirjandus selle sõna otseses tähenduses. Alaliikide poolest oli see üsna mitmekesine: esindatud oli vana-sõna, valm, laul, lembelürika, poeem, muinasjutt, jutustus, õpetus, ettekuulutus, manitsus, autobiograafia jne.

Kõige liidsem neist on suulises rahvapärilises tekkinud **muinasjutt**. Meieni jõudnud papüürustel kirjas olevaid mui-

nasjutte jms. Kuna neis pööratakse peatähelepanu ametlikule karjäärile, annavad nad suhteliselt vähe teateid isikute eraelu kohta.

Vana-Egiptuse ajaloomälestiste seas on hulk tekste, mille kohia juba muinasegiptlastel endal oli žanrinimetus — **õpetused**. Neid kirjutati peaaegu kogu muistse Egiptuse ajaloo vältel ja nad kajastavad vanaegiptuse ühiskonna aja jooksul muutunud inimideali. Õpetustekstid on ka suurepärased allikad tollaste eetiliste tõekspidamiste arengu ja muutumise jälgimiseks.

Vanimad säilinud tekstid — „Õpetus

nasjutte peaksime aga esmajärjekorras käsitleda kunstmuinasjuttudena (näiteks „Muinasjutt merehädalisest“), mille motiivid põimuvad mõnikord mütoloogilise süžee (näiteks „Muinasjutt kahest vennast“). Ehtsaid rahvalike muinasjuttude motiive võib leida Westcari papüüruse imemuinasjuttude tsükli, kuhu kuulub ka poliitiliselt tendentslik jutustus V dünastia kuningate päritolust. Ka nn. „Jutud jumalatest“ on taandatud müüdile. Nii on Chester Beatty I papüürusel esitatud ilmalik töötlus Horose ja Sethi müütilisest võitlusest Osirise pärandi pärast. Mütoloogia on mõjutanud ka „Muinasjuttu Tõest ja Valest“, kus mõlemad peategelased personifitseerivad jumalaid. Paljusid vanaegiptuse muinasjuttude motiive võib kohata teiste rahvaste hilisemas kirjanduses (näiteks „Ali-Baba ja nelikümmend röövlit“, „Odüsseuse eksirännakud“, „Sindbadi merereis“ jt.). See lubab mõne teose puhul oletada nende vana-egiptuse algpäritolu.

Omapärane kirjandusžanr on inimeste hauakambrites leiduvad nn. **autobiograafiad**. Varasimad seda liiki tekstid pärinevad III—IV dünastia ajast („Metšeni biograafia“). Algselt koosnesid need teadetest hauakambri valdaja (tiitlid) ja tema varanduse kohta. Ajapikku muutusid tekstid põhjalikumaks ja kujundirikkamaks („Uni elulugu“). Tekstid asusid hauakambri kohas, kus külastajad said neid lugeda. Autobiograafiad koostati põhiliselt kahel eesmärgil. Kõige tähtsam oli teispoolse eksistentsi igavikustamine; lisaks sisaldasid autobiograafiad didaktilisi õpetusi järeltulijatele. Mõnikord võib elulookirjeldustest lugeda ajalooliselt tähtsaid üksikasju sõjakäikudest, ekspeditsioonidest, vaaraode läki-

Kagemnile“ ja „Ptahhotepi õpetus“ pärinevad Keskmise Riigi ajast (Risse papüürus), selle tekstiüübi tekkimine ulatub aga kindlasti tagasi Vana Riigi aegadesse. Enamasti kirjeldavad nad kõrgametniku õiget käitumist avaliku ja eraelu erinevates situatsioonides. Keskmise Riigi aegses „Hetõ õpetuses“ räägib isa pojale kirjutaja ametiseisundi eelistest teiste elukutsetega võrreldes. Uue Riigi aegses Anii ja Amenemape õpetustes kujutatakse inimestevahelisi suhteid senises humanistlikumas vaiguses ning varasemast tugevamini tuleb esile vahetu jumalavalitsuse idee. Viimase kahe teose mõju on tunda Vanas Testamendis (Saalomoni tarkus). Kõige hilisem meieni jõudnud õpetus on Ptolemaioste ajast pärit demootne „Tarkuseraamat“ (Insingeri papüürus), mille ideed on tagasihoidavad iidsetele ettekujutustele ning vahendavad aastatuhandete kogemustega rikastatud tarkust, mis kohati läheneb kristlikule eetikale.

„Õpetus kuningas Merikarale“ ja „Amenemhet I õpetus“ (I vahiperiood ja XII dünastia algus) on traditsiooniliselt adresseeritud kuninglike autorite poolt troonipärijatele. Olgugi et nende autorlus on vaieldav, erinevad need skeptilised kirjutised oma probleemidest mõnevõrra teistest samalaadilistest tekstidest, mis juttu juba vaarao erilistest positsioonist vanaegiptuse ühiskonnas. Nii käsitletakse „Õpetuses kuningas Merikarale“ üldteemade kõrval ametnikueetika seisukohalt võõraid teemasid: surmanuhtluse küsimust, sõdurite kohtlemist, kuninglikku kohustust püstitada jumalatele ehitisi ja tuua ohvreid. Välja on jäetud mõned ametnikele tähtsad teemad nagu suhted ülemustega jms. Suuremat

tähelepanu on pööratud poliitilisele olukorrale, dünastiasisestele suhetele ja kuninga ametliku ideoloogia kontseptsioonile. Õpetustekstide juures on väga oluline märkida, et erinevalt teistest vanaegiptuse kirjandusteostest on need seotud reaalse või traditsioonilise autoriga. Algselt kasutati neid koolides didaktilise lektüürina. Hiljem muutusid õpetused kogu lugeva elanikkonna lugemisvaraks; nende tundmine kuulus tolleaegse üldhariduse juurde.

Vana Riigi langemisele järgnenud sise- poliitilisest kriisist on pärit hulk tekste, mida võib pidada poleemilisteks ja diskutiivseteks teosteks. Nähes senise kindla maailmapildi kokkuvarisemist, püüdsid egiptlased leida inimliku ebaõigluse („Talumehe jutustus“) ja Egiptuse lagunemise põhjusi („Ipuweri manitsus“). Mõnele tundus elu nii väljakannatamatu, et oodatud eesmärgiks sai surm („Elustüdinu vestlus oma „hingega““). Teised, vastupidi, suhtusid skeptisega teispoolsesse ning kutsusid üles nautima siinpoolset elu („Harfimängija laul“). Paljusid selle perioodi probleeme on hiljemgi kirjanduses käsitletud ja mõtestatud.

Egiptlased ei tundnud ajaloolist ilukirjandust tänapäevases mõttes. Kuid sellele seisavad väga lähedal mõned kirjandusliku iseloomuga kuninglikud raidkirjad ja „annaalid“ (Thutmosis III sõjakäigud jt.). Reaalsetest ajaloosündmustest räägitakse ka „Sinuhe jutustuses“ ja „Un-Amuni reis Büblosesse“. Esimene on loodud vanaegiptuse kirjanduse kuldajastul, Keskmise Riigi ajal, ja egiptlased ise pidasid seda üheks klassikaliseks kirjandusteoseks. See kaas- aegse romaani kauge eelkäija meenutab oma sisult ja vormilt autobiograafiaid, kuid paljuski väljub nende traditsioonilistest raamidest. Kompositsiooniliselt ja keeleliselt on ta kahtlemata vanaegiptuse kirjanduse tähtne teos. Jutustuse kirjutamise eesmärk on vaieldav, kuid XII düastia ülistamise kõrval on selles esindatud tähtis teema: inimese tahte- ja tegevusvabadus uues ajaloolises situatsioonis.

„Un-Amuni reisi“ aluseks on tõenäoliselt kellegi konkreetse üliku reis Büblosesse. Teost võib pidada ilukirjanduslikuks reisiaruandeks, mis annab hea ülevaate Egiptuse ja Ees-Aasia poliitiliste suhete kohta.

Omaette kohti vanaegiptuse kirjanduses oli ettekuulutustel, mille peatähelepanu on *post eventum* suunanud Egiptuse sisepoliitilise olukorra kujundamisele („Neferti ettekuulutus“).

„Rahvaluulest on teada iidseid laule, eelkõige lihtsaid töölaule. Oletatavasti süüria-kanaani traditsioonist mõjutatud lembelürika õitseas langeb Uue Riigi perioodi. Vanaegiptuse laule suursaavutuseks on eelkõige hümnid. (Hümn Sesostriis I-le) ja poeem Kradeši lahingust.

III aastatuhandest e.Kr. kuni hellenismi- aja lõpuni õitsenud vanaegiptuse kirjandusest on meieni jõudnud vaid mürdosa, kuid isegi säilinud tekstide mitmekesisus osutab nende loojate erakordsele fantaasialennule ja tundlikule vaimule. Nad kajastavad egiptlaste rõõme, muresid ja lootusi.

Kirjandust:

- Тураев, В. Литература Древнего Египта. Москва, 1920.
 Erman, A. Die Literatur der alten Ägypter. Leipzig, 1923.
 Simpson, W. The Literature of Ancient Egypt. Yale, 1973.
 Brunner, H. Grundzüge altägyptischer Literaturgeschichte. Darmstadt, 1966.

„SÕNUMITOOJA” 1989. AASTAKÄIGU SISUKORD

ARTIKLID, ESSEED

Govinda, Lama Anagarika. Budism kui elav kogemus	11/2—3
Guenon, René. Märkusi kosmiliste tsüklite õpetuse kohta.	
Tõlkinud Haljand Udam	9/2—3
Herkel, Andres. Bhavatšakra — eluratas	7/2—3
Hesse, Hermann. Pilk Kaug-Itta. Tõlkinud Krista Läänemets	2/8
Ints, Harri. „Džainism on vabameelsete ja arukate usk”.	7/4
Ints, Harri. Kaotatud pärand. Mongolitest ja mongoli kultuurist	6/2—3
Ints, Harri. Mis on meditatsioon?	8/7
Kaplinski, Jaan. Ida ja Lääs.	9/7; 10/7
Keyserling, Hermann. Tähtede seletus. Tõlkinud Krista Läänemets	8/4
Lokeswarananda, Swami. Teadus ja religioon.	
Tõlkinud Märt Läänemets	5/4; 6/4
Mäll, Linnart. Oh seda Ida, oh seda läänt	11/7
Sangharakšita. Dharma olemus	12/2
Stadnikov, Sergei. Sissejuhatavaid märkmeid vanaegiptuse usundilukku	2/7
Stadnikov, Sergei. Ülevaade Egiptuse tähtsamatest jumalatest	3/7
Stadnikov, Sergei. Vanaegiptuse usundiloo ajalooline tabel	4/7
Stadnikov, Sergei. Pilguheit Vaaraodema kirjanusluku	12/7
Watts, Alan. See on TOO. Tõlkinud Märt Läänemets	1/1, 3

IDA KLASSIKA TÕLKED

Vätsjäjana. Kaamasuutra. Tõlkinud Linnart Mäll	
III raamat. Suhtlemine tütarlapsena (algus eelmisel aastal)	
IV peatükk. Üksiku mehe pingutused. Meeldiva mehe leidmine.	
Tütarlapse kättesaamine lähenemise teel	1/5—6
V peatükk. Abiellumine	3/5
IV raamat. Abielunaine	
I peatükk. Ainukese naise käitumine	3/6
II peatükk. Vanima naise käitumine teiste naistega. Noorima naise käitumine. Uuesti abielluv lesknaine. Kõrvale jäetud naine. Haarem.	
Mehe läbikäimine mitme naisega	4/5—6
V raamat. Teise mehe naine	
I peatükk. Naise ja mehe iseloomud. Tagasilükkamise põhjused.	
Naiste lemmikud. Kergeltvõetavad naised.	5/5—6
II peatükk. Tutvuse sõlmimine. Lähenemine	6/5
III peatükk. Loomuse uurimine	6/5
IV peatükk. Sõnumiviija toimimine	6/6; 7/5
V peatükk. Valitseja armuelu	7/6
VI peatükk. Haareminaste käitumine. Naiste kaitsmine	8/5—6
VI raamat. Lõbunaine	
I peatükk. Mõtisklus sellest, keda on vaja vastu võtta ja keda mitte ning kokkusaamise põhjustest. Vastuvõetava mehe enda poole pööramine	9/5—6
II peatükk. Armukesele andumine	10/5
III peatükk. Raha saamise vahendid. Ükskõiksuse märgid.	
Armukese lahtisaaamine	10/6
IV peatükk. Endise armukese tagasivõtmine	11/5
V peatükk. Sissetuleku erinevused	11/6
VI peatükk. Kasu ja kahjumiga seotud kahtlused. Lõbunaiste erinevad tüübid	12/5—6
Lin Ji. Üks jutlus. Tõlkinud Jaan Kaplinski	1/7
Ueda Akinari. Sinine rätik. Tõlkinud Rein Raud	2/3—4
Abhjadatta. Mahasiddhade elulood.	
Saateks. Maret Kark	5/7
Saraha lugu. Tõlkinud Märt Läänemets	5/7
Džalandhara lugu. Tõlkinud Märt Läänemets	6/7
Tšampaka lugu. Tõlkinud Märt Läänemets	7/7
Khandi lugu. Tõlkinud Arne Uusjärv	6/7
Adžoki lugu. Tõlkinud Arne Uusjärv	6/7
Kokalipa lugu. Tõlkinud Eve Lukk	7/7
Vinapa lugu. Tõlkinud Eve Lukk	7/7
Du Mu. Teel mägedesse. Peatus Quinhuaail.	
Tõlkinud Märt Läänemets	6/8

Lehe nr./lk.

PERSONALIA

Arnold Keyserling	4/2
Zanabazar	6/3
Vladimir Serebrovski	7/8
René Guenon	9/2
Juri Parfionovitš. Nekroloog	10/1
Alexander Staël von Holstein. „Sõnumitooja“ fotoarhiiv	10/8
Lama Anagarika Govinda	11/1
Sangharakšita	12/1

MÕTTEVARAMU. LUGEMISKILDE

Igavesest ja ajalikust	2/5—6
Konfutsius. Dhammapada. Mahatma Gandhi. Lao-zi	
Lootusega uueneva maailma poole. Hermann Keyserling.	
Arnold Keyserling	4/1
Humanism — armastus inimese vastu. Nikolai Konrad	4/4
Elada tähendab tegutseda. Tegudejoogast „Bhagavadgītā”	5/1
Šāntideva. „Bodhiśarjāvatāra”	6/1; 12/3
KÕNED. PÕÖRDUMISED	
Mäll, Linnart. Lugupeetud lugeja!	2/1
Mäll, Linnart. Aktusekõne IV Orientalistikapäeval	3/1—2
Esindamata Rahvaste Organisatsiooni memorandum	9/1

INTERVJUUD

Ints, Harri. Talvelt varastades. Reisijuttu Indiast.	
Intervjueeriija Indrek Ude	4/3
Kark, Maret. Dharma Läänes. Intervjueeriija Märt Läänemets	9/4
Kulmar, Tarmo. Arhivaar, arheoloog, amerikanist...	
Intervjueeriija Märt Läänemets	12/4
Mäll, Linnart. Kodu ja kaugemal. Intervjueeriija Märt Läänemets	2/2
Mäll, Linnart. Majandus ja filosoofia käsikäes. XII T'oegye konverents 27.—30. augustini Moskvas. Intervjueeriija Märt Läänemets	9/8
Mäll, Linnart. Aasia budistide suurfoorumil. Intervjueeriija Märt Läänemets	10/2—3
Udam, Haljand. Eesti orientalistika kirjutama ajaloost.	
Intervjueeriis Märt Läänemets	3/8; 4/8

KROONIKA. ÜLEVAATED

J. K. Uksed avanevad Itta. Eesti—Hiina majanduskoostöö-päevadest.	1/2
Kulmar, Tarmo. Kaheksa päeva Hiinas	5/2—3
Läänemets, Märt. Arnold Keyserling: Me elame imepärases maailmas! Referaat A. Keyserlingi loengust Tartu Ülikooli aulas 26. veebruaril 1990. a.	4/2
Läänemets, Märt. Keyserlingid taas Raikkülas. Ülevaade Hermann Keyserlingi 110 sünniaastapäeva konverentsist Raikkülas 2. augustil 1990. a.	8/2—3
Mäll, Linnart. Maailma parlamentide esindajad arutasid Tiibeti probleemi	8/8
Tartus loodi Esindamata Rahvaste Organisatsioon	9/4

VARIA

Budistlikud stuupad Eestis. Fotokirjeldus	7/1,3
Kulmar, Tarmo. Tund enne kannatuste lõppu. Ulmejutt	11/4
Läänemets, Märt. Nõnda kõneles Buddha? Arvustus	10/4
Mägi, Kuno. Luulet	5/8
Tõnisoo, Arvo. Hetkeseisundi kilde. Luulet	1/8
Valk, Ülo. Luulet	11/8

Toimetis: Märt Läänemets
Indrek Ude
Päise kujundus: Leonhard Lapin

Toimetuse aadress: 202400, Tartu, Tiigi 78, ruum 117.
tel. 3-08-05. Trükikoda „Oktoober”: Tallinn, Kreutzwaldi 24.
Ofsettrükk. Tellimise nr. 4124. Maht 1 pg. Tiraaž 20000